

Detektív arcképvázlatok egy tabló ürügén

Detective portraits on the pretext of a tableau

Ibolya Tibor

Prof. Dr., PhD, LL.M, büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes, címzetes egyetemi tanár
Károli Gáspár Református Egyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
bluh@mku.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány bemutatja három, az Osztrák-Magyar Monarchiában, elsősorban Budapesten dolgozó detektív életútját.

Módszertan: Jelen tanulmány a témával kapcsolatos szakirodalom, korabeli híradások, családtörténeti feljegyzések elemzése alapján, elsődlegesen a jogtörténeti kutatások módszertani eszközeivel készült.

Megállapítások: A magyar detektívek teljesen eltérő társadalmi környezetből, eltérő előképzettséggel érkeztek a detektívtestületbe. Ennek ellenére a detektívek magas színvonalon és eredményesen dolgoztak a korabeli bűnügyek felderítésén.

Érték: A detektívtestülettel kapcsolatos kutatások és megállapítások száma elenyésző, ezért minden, a témával kapcsolatos információ gazdagítja az Osztrák-Magyar Monarchia jogtörténetével kapcsolatos ismereteket.

Kulcsszavak: Osztrák-Magyar Monarchia, magyar detektívek, nyomozás, büntetőjog

Abstract

Aim: The study presents the careers of three detectives who worked in the Austro-Hungarian Monarchy, mainly in Budapest.

Methodology: The present study was based on the analysis of the literature, contemporary news reports and family history records, primarily using the methodological tools of legal history research.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 06. 14. Átdolgozás: 2024. 08. 14.
Elfogadás: 2024. 09. 12.

Findings: The Hungarian detectives came to the detective corps from completely different social backgrounds and with different qualifications. Despite this, the detectives worked to a high standard and successfully solved contemporary crimes.

Value: Research and findings on the detective corps are few and far between, so any information on the subject will enrich the knowledge of the legal history of the Austro-Hungarian Monarchy.

Keywords: Austro-Hungarian Monarchy, Hungarian detectives, investigation, criminal law

A gyakorlati tevékenységét 1886. január 01. napján megkezdő budapesti detektívtestülettel, vezetőivel és tagjaival – annak ellenére, hogy a két világháború között több nyomtatásban megjelent mű (például Baksa, 1923; Borbély, 1942; Vécsey, 1927) és számtalan újságcikk foglalkozott a tevékenységükkel – mostohan bánt a történelmi emlékezet. Bár a magyar detektívek az első világháború előtt és a két világháború között is Európa élvonalába tartoztak, legjobbjaik gyakorlati tevékenységük mellett sokszor könyveket és szakcikkeket is írtak, s az 1945 után berendezkedő új államhatalom, nyilvánvalóan politikai okokból, felejtésre ítélte őket.¹ Érdekes módon ez az általuk sokszor bravúrosan ki nyomozott ügyekre nem, csak a személyükre vonatkozott, hisz ekkoriban több olyan „pitaval” is megjelent, amely az ő pályafutásuk idején megtörtént bűnügyeket dolgozott fel, igaz néha azokat is ideológiai mázzal öntve le (tipikus példája ennek Pintér & Szabó, 1964). A rendszerváltozás utáni, a korszakkal foglalkozó rendészeti szakirodalom a vitathatatlan törekvések ellenére – talán a levéltári források elégtelen volta miatt – szintén elhanyagolta ezt a területet. A kevés kivételek egyike a detektívtestület megalakításának százhuszonötödik évfordulójára, 2011-ben kiadott, egyébként kereskedelmi forgalomban nem kapható emlékalbum (Szomor, 2011) is nyomasztó adathiányban szenved, melyet megpróbáltak szépirodalmi zsenyékkal és színészekkel(!) készített interjúkkal pótolni.²

A kutató valóban nehéz helyzetben van, akár személyekről, akár ügyekről kutatna. A korszak témában fennmaradt levéltári forrásai minimálisak, az 1945 előtti országos bűnügyi nyilvántartás (rendkívül gazdag fényképgyűjteményével együtt)

1 A politikai vonalon dolgozó detektívek ennél többnyire rosszabbul jártak, vezetőik közül többet – Hain Pétert, Wayand Tibort – halálra ítélték és kivégeztek.

2 A kötet hiányosságai ellenére Szomor Sándor kutatásainak úttörő jellegét elismerés illeti.

a háborúban megsemmisült, akárcsak a még a 20. század elején létrehozott első bűnügyi múzeumunk néhány 19. századi ügyet is tartalmazó eredeti anyaga. Éppen ezért minden eredeti forrás, tárgyi emlék előkerülése valódi értékkel bír, mert többletinformációkkal gazdagítja a korszakra vonatkozó rendészettörténeti ismereteinket. Ilyen eredeti forrásnak tekinthető *A Székesfővárosi M. Kir. Államrendőrségi Detektív Testület Nyugdíjpótló és Segélyző Egyesületének tagjai 1902–1907* feliratú, 48x58 cm nagyságú fényképtabló is.³ A detektívek nyugdíjpótló egyesülete 1902. május 1-jén kezdte meg – január 1. napjára visszamenően – működését, és megalakulásakor 101 tagot számlált. Létrehozásának eredeti indoka az volt, hogy akkoriban, ha egy detektív nyugalomba vonult, elesett az addig folyósított lakbérétől, ami így számára komolyan érezhető életszínvonal-csökkenést okozott, amelyet a nyugdíjpótlótól származó összeggel tudott kompenzálni (Sz. n., 1928), így az egyesület a ma is népszerű nyugdíjcélú előtakarékosági megoldásoknak a korabeli változata volt. A tabló az egyesület öt éves jubileuma alkalmából készült, eredetileg a sokkal nagyobb méretű tabló kicsinyített másolata, amely nagy valószínűséggel valamelyik tag saját példánya lehetett. Az akkori budapesti rendőrfőkapitány Boda Dezsőn, valamint a detektívfőnök Krecsányi Kálmánon kívül további 109, aktív fővárosi detektív fényképpel és névvel látható rajta, így Ábrán Domokos, Aczél Pál, András István, Angyal László, Bakos Ferenc, Balásy Béla, Bartók Endre, Bátori János, Beck István, Bessenyei János, Bialoskursky Géza, Bittó György, Boday István, Bogdán Zoltán, Bus János, Christián István, Császár Károly, Csekey Lajos, Detrich Károly, Dombay Gyula, Emesz György, Enyédi László, Farkas Antal, Farkas Imre, Fekete Gyula, Filláry Endre, Fodor Géza, Friedrich András, Futó Imre, Gondé Antal, Gubáth Károly, Gráczer György, Haasz István, Haluska Lajos, Hegedüs Aladár, Heumann Lajos, Horváth József, Horváth Lajos, Hovinszky Alajos, Hutschenreiter Sándor, Huszár Sándor, Hüvös Imre, Illyés János, Inrák János, Jáger Tamás, Jeney Lajos, Kacsó István, Kádár János, Kádár Péter, Kalmár Hugó, Kárpáti Antal, Kossoványi Pál, Kaszab István, Kern Ferenc, Kiss Balázs, Kondor Árpád, Kőszegi Lajos, Kövecsy Ákos, Kubinyi Barnabás, Lauró Ferenc, Máдай József, Magyar Kossa Gyula, Makkai Lajos, Markó András, Marschalkó Kálmán, Mészáros Dávid, Móker József, Molnár Gyula, Nagy Ferenc, Némegy László, Nemesy Dezső, Ösztreicher Lipót, Pataky Ignác, Pauer György, Pillárik Antal, Pintér József, Pintér Károly, Pohl Imre, Primusz Gábor, Prix Hugó, Rózsa István, Rózsa Károly, Rudnyánszky L., Sachs Gusztáv, Sárközy Sándor, Steicher Antal, Szabó Gábor, Szabó József, Szauder Gusztáv, Szele Sándor, Szentmiklósi György, Szentpéteri György, Szilágyi József, Szmoliga Lajos, Szóts Aladár, Szűcs Pál, Tallián Károly, Táros József, Thurzó István, Tost Lajos,

3 A szerző gyűjteményéből.

Turóczy Lajos, Tusnovits József, Volarits Gyula, Varga Sándor, Vashegyi Géza, Végh János, Veisz József, Vincze Ferenc és Wagner Ede.

Mivel Budapesten 1907-ben összesen 122 detektív dolgozott (Sz. n., 1908), így a Weiland István rendőrségi fényképész által készített tablón az akkori állomány csaknem minden tagja szerepel, ami önmagában is különlegessé teszi ezt az érdekes kordokumentumot. Különleges, de nem páratlan, tudunk két hasonló, kicsit későbbi, nem tabló, hanem album típusú fényképgyűjteményről is. Egyik Boda Dezső budapesti főkapitány negyedszázados emlékalbuma 1909-ből, benne 293 rendőrtiszt nevével és fényképével, ami ma a Rendőrmúzeum gyűjteményét gazdagítja (Androvicz & Virágh, 2023). A másik, Palágyi Kálmánnak, a detektív testület helyettes vezetője 1913. február 1. napján történt nyugállományba vonulásának alkalmából készült, és 213 fényképet tartalmaz detektívekről és rendőrségi vezetőkről. Az album az Országos Széchényi Könyvtárol került át a Munkásmozgalmi Múzeum gyűjteményébe, amelynek az anyagai 1990-ben a Magyar Nemzeti Múzeumhoz kerültek.

A tablóról ki kell emeljük Östreich Lipót, Gondé Antal, Sachs Gusztáv és Haluska Lajos nevét, hisz 1907-ben ők még az akkor már azon megfogyatkozott számú budapesti detektívek közé tartoztak, akik az 1886-os megalakulástól teljesítettek szolgálatot. Korábban, még a Thaisz-érában, az úgynevezett „polgári biztosok” látták el a detektívek feladatát, de többségük közismert korrumpálhatósága miatt kifejezetten rossz hírük volt, ami nagy mértékben hozzájárult Thaisz Elek főkapitány leváltásához, ezért a legelőször kinevezett 36 detektív közé csak a legmegbízhatóbbakat vették át az újonnan felálló, majd 1886. április 17-én önállóvá vált detektív osztályra (Sz. n., 1882.).⁴

Ilyen volt az 1850-ben Miskolcon született Haluska Lajos is, aki előbb lakatossegéd volt, majd feleségével vándorszínésznek állt. 1871 és 1880 között tíz éven keresztül négy különböző társulattal járták az országot, Haluska „Borsodi” név alatt szerepelt (Schöpflin, 1929). Felesége betegsége miatt felhagytak a színészetel, Budapestre költöztek, ahol Haluska 1881-ben beállt közrendőrnek, övszáma a 327-es volt.⁵ Rövid utcai szolgálat után polgári biztosnak nevezték ki, majd az elsők között került át az újonnan létrejött detektív osztályra. Egy 1926-ban vele készült interjú szerint detektívvé történő kinevezését a vándorszínész korából ismert Blaha Lujza protekciója is segítette, akinek harmadik férje az első detektívfőnök, báró Splényi Ödön volt (Sz. n., 1926).⁶ Hogy így történt-e nem

4 Az osztályt 1890. június 1-től, második szolgálati szabályzatának hatályba lépésétől nevezték „detektívtestület”-nek.

5 Az utcán szolgálatot teljesítő rendőri állomány egyenruha övén jól láthatóan egy szám volt, amely alapján könnyedén lehetett őket azonosítani.

6 Érdekesség, hogy az öt követő detektívfőnök – Szombatfalvy Albert – pedig fiatal korában szintén jó nevű színész volt.

tudhatjuk, de az biztos, hogy színészi képességeit a munkájában is hasznosíthatta, hisz ebben az időben a társadalmi osztályokat csupán a ruházatuk alapján könnyedén fel lehetett ismerni, a detektívek ezért rendszeresen változtatták el külsejüket, öltöttek álruhát (Krecsányi, 1912).⁷ Akkoriban igen erősnek számító testalkata (90 kg-os volt), jó fellépése, színészi memóriája miatt a legváltozatosabb feladatokat bízták rá, rendszeresen dolgozott Budapesten kívül is, kiemeltnek számító bűncselekmények nyomozása során. Több mint húsz éven át látott el „bizalmi” (személyi védelmi) feladatokat a királyi pár és a Magyarországra látogató külföldi uralkodók és államfők szolgálatában. Az akkori diplomáciai szokásokra figyelemmel – más detektívekkel együtt – emiatt többször ki is tüntették, budapesti látogatása után 1897-ben II. Vilmos német császártól a porosz Vörös Sas rend érmét (Pesti Hírlap, 1897. szeptember 26.), 1900-ban a perzsa sahtól a Nap és Oroszlán rend aranyérmét nyerte el (Sz. n., 1900). Ott volt a király mellett 1894 szeptemberében a balassagyarmati hadgyakorlaton, 1896. szeptember 24-én a Vaskapu szoros megnyitásakor, de dolgozott Erzsébet királyné és Tisza István miniszterelnök védelmében is (Sz. n., 1936). Detektívként a legváltozatosabb ügyekben járt el, saját elmondása szerint mégis pályájának legelejéről, egy 1886-os ügyére volt a legbüszkébb; Szabadkán egy módos kereskedőhöz törtek be ismeretlen tettesek, akik az ott talált páncélszekrényt a helyszínről elszállítva, majd azt feltörve tulajdonítottak el akkoriban hatalmas összegnek számító készpénzt, azonban a Budapestről leutazott detektívek segítségével napokon belül elfogták őket. Mint akkoriban szinte minden lelkiismeretes detektív, ügyeiről, az általa ismert bűnözőkről és kétes elemekről egyébként saját nyilvántartást vezetett,⁸ melyet egy nem sokkal a halála előtt készült interjú során az újságírónak meg is mutatott. A nevek mellett például a következő megjegyzések szerepeltek: *mózerol is* (vagyis besúgó), *szent sír földet árul* (ő nagy valószínűséggel csaló lehetett), *gondolatolvasó öt forintért* (egy másik csaló) (Sz. n., 1936). 1908. március 1-én vonult nyugállományba, Boda Dezső budapesti főkapitány külön „dicsérő elismerésével.” Hosszú élete során kétszer is megözvegyült, Kispesten a Hunyadi János utca 29. szám alatt lakott, vénségére megvakult és csaknem teljesen megsüketült. A detektívtesztület negyven, majd ötvenéves jubileuma alkalmából is interjúk jelentek meg vele, amelyekben Ferenc Józsefről és Erzsébet királynéről is nagy szeretettel emlékezett meg. Pályáját szerényen így foglalta össze: „*végeztem lelkiismeretesen kötelességemet, legtöbbször eredménnyel, legyen hála Istennek*” (Sz. n., 1936). 1936. december 29-én hozzátartozók nélkül hunyt el, temetéséről

7 Krecsányi Kálmán tucatnyi, fényképekkel illusztrált esetet sorolt fel, amikor a detektívek a nyomozás érdekében álruhát öltöttek.

8 Szinte mindenhol a világon ezekben a személyes feljegyzésekből, „fekete könyvekből” jöttek létre az első bűnügyi nyilvántartások.

(a tablón még fiatal detektívként látható) Futó Imre detektív főfelügyelő kezdeményezésére a detektívtestület aktív és nyugdíjas tagjai gondoskodtak (Sz. n., 1937).

Haluskához hasonlóan az 1856-ban született Sachs Gusztáv is polgári biztosból vált detektívvé. Eredetileg tűzoltó volt, onnan került át 1882-ben polgári biztosnak, majd lett ő is egyike az első harminchat budapesti detektívnek. Már polgári biztos korában is írtak róla a lapok, például 1884. július 26-án éjszaka pusztá kézzel fegyverezett le egy szobafestőt, akit vérig sértett egy rendreutasítás, amelyet egy asszony féltékeny férjétől szenvedett el, és töltött vadászpuskával kívánta azt megtorolni (Sz. n., 1884) Polgári biztos működése miatt vádlottá is vált, Mattersdorfer Ferencné nyilvánosház tulajdonos – akit Sachs és társa jelentett fel éjfél utáni nyitva tartás miatt – azt állította, hogy Sachs és társa feljelentése zsarolás volt, a polgári biztosok rendszeresen kértek tőle kisebb-nagyobb összegeket. Sachsék tagadtak, a Budapesti Törvényszék pedig végül felmentette az akkor már detektívként dolgozó vádlottakat a vesztegetés és hamis vád miatt indult eljárásban (Sz. n., 1889).

Sachs elsősorban lopási vonalon dolgozott, később a zsebtolvajok, hamiskártyások és a nemzetközi szélhámosok elleni detektívcsoport vezetője lett, de képességeit igénybe vették az ébredező munkásmozgalom rendezvényeinek megfigyelése érdekében is. 1906. november 26-án ő fogta el Budapesten, a Cserhát utca 23. szám alatt Strasznof Ignácot, a hírhedt kalandort és csalót. Strasznof ezt megelőzően magát a bécsi külügyminisztérium magas rangú diplomatájának adta ki és ilyen minőségében jelentkezett be a zágrábi érsekhez, sőt gróf Pejácsevich Tivadar horvát bánhoz is, aki azonban gyanút fogott a „diplomata” viselkedése miatt és figyelteni kezdte. Ezt azonban Strasznof észlelhette, mert sürgősen távozott Zágrábból és vonattal Budapestre utazott – ahonnan egyébként a korábbi bűncselekményei miatt ki volt tiltva – nyomában két zágrábi detektívvel. A szélhámos egy egyszerű trükkel lerázta a titkosrendőröket, ugyanis csomagjai kiváltása nélkül, a Keleti pályaudvar étterméből kisétálva eltűnt a szemük elől. A két póru jár Zágrábi detektív csak ezek után értesítette a pesti kollégákat, akik a személyleírás alapján sejtették, hogy Strasznofról van szó, és azonnal elkezdtek figyelteni a csomagkiadót. Strasznof óvatos volt, mert nem ment vissza a csomagjáért, azonban az általa oda küldött cselédlányt Sachsék követték, és így tudták elfogni a szélhámost (Sz. n., 1906). A történetet levéltári bizonyíték is alátámasztja, Strasznof fogolytörzskönyvének bejegyzése szerint az 52.806/906. számú ügyészégi utasítás 1906. november 30-án elrendelte átkísérését a zágrábi királyi törvényszékhez.⁹

9 Magyar Nemzeti Levéltár Budapest Főváros Levéltára (MNL-BFL) VII-102.a. Budapesti Királyi Bűntörvényszéki Fogház iratai. Fogolytörzskönyvek. 1906. évi 2344. számú fogolytörzskönyv.

Sachs Gusztáv egyike volt annak az öt detektívnek (Emesz György, Szentmiklóssy György, Sárközy Sándor és a tablón nem szereplő Nemes Sándor mellett), akiket a király 1911-ben, a detektívtestület fennállásának huszonötödik évfordulója alkalmából a koronás ezüst érdemkereszttel tüntetett ki (Sz. n., 1911). Két évvel később, 1913 nyarán vonult nyugállományba (Sz. n., 1913). Még a detektív testület fennállásának ötvenedik évfordulóját is megérte, sőt ennek ürügyén több interjú is adott a Budapest, Tisza Kálmán tér 15.¹⁰ szám alatti otthonában. 1936. július 16-án halt meg, az Új Köztemetőben temették el (Sz. n., 1936a).

Érdekes szereplője a tablónak az 1866. július 1-jén, Németboksányban¹¹ született lovag Bialskursky Géza, a detektívtestület történetének egyik legszínesebb egyénisége. A furcsa név lengyel származást takar, a családi legenda szerint Bialskursky apja állítólag Galíciából származott és Bem Józseffel együtt katonaként érkezett Magyarországra. Fiai közül Ödön katonatiszt lett,¹² Pál kereskedő,¹³ míg Géza szintén katonatisztnak készült, kadétiskolába járt, de már hadapródként akkora botrány aktív részesévé vált, amit még a Monarchia közös ügyeinek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött képviselők bizottságában is megtárgyaltak. Bialskursky hadapród tiszthelyettesként 1892 előtt Zágrábban szolgált a császári és királyi 101. gyalogezredben. Itt hallotta a társaitól, hogy egyik feljebbvalója, egy százados, őt könnyelműnek nevezvén megkérte őket, hogy lehetőleg ne tartózkodjanak a társaságában, mire két fiatal tiszttel azonnal provokáltatta és párbajra hívta ki a parancsnokát, aki ezt megtagadta és feljelentést tett ellenük. Az ügy katonai bíróság elé került, a másodfokon eljáró zágrábi katonai törvényszék Bialskurskyt rangvesztésre és nyolc havi börtönbüntetésre ítélte, párbajsegédei közül is csak az egyik maradhatott a hadseregben (Sz. n., 1892). A hivatalos indokolás szerint a feljebbvaló kihívása nem történhetett volna meg, mert mint kiderült, a parancsnok kihallgatáson – tehát hivatalosan – figyelmeztette az alantasait. Ez azt jelentette, hogy Bialskursky – valóban könnyelműnek látszó módon – tulajdonképpen magát a katonai fegyelmet és hierarchiát kérdőjelezte meg, amikor egy szolgálati ügy miatt elégtételt követelt a feljebbvalójától. Ezen az alapon Bialskursky megbüntetése és a hadseregből való eltávolítása teljesen jogszerű volt (Sz. n., 1893). A magyar közvélemény azonban a „magyar fiút” érintő döntést nem tudta elfogadni, már csak azért sem, mert még a Bécsben megjelenő katonai

10 1946-tól Köztársaság tér, ma II. János Pál pápa tér.

11 MNL-BFL XVI.3 Tanácsköztársaság. Budapesti Forradalmi Törvényszék Fogházának iratai. 1919. évi 1136. fogolytörzskönyv. A község Boksánybánya néven is ismert magyarul, ma Bocşa Montană, Románia.

12 1921-ben őrnagyként vonult nyugállományba.

13 1906-ban féltékeny felesége meggyilkolta. Ödön nevű fiának Bialskursky Géza lett a gyámja, katonatiszt lett, 1943-ban alezredesként hunyt el.

szaklap, a *Reichswehr* is az eset ismertetését követő véleményében azt hangoztatta, hogy Bialoskurskynak nem volt kötelessége tudni, hogy az őt becsületében sértő kifejezés kihallgatáson hangozott el, más tisztek ugyanígy cselekedtek volna, az esetet becsületbíróság és nem rendes katonai törvényszék elé kellett volna utalni (Sz. n., 1892). A történet azért is rendkívül érdekes, mert Barabás Miklós festőművész 1902-ben megjelent emlékiratai szerint ő 1832-ben Bukarestben találkozott és nagyon összebarátkozott egy Bécsben végzett lengyel származású orosz katonatiszttel, akit Bialoskurszkinak hívtak és azért hagyta el az osztrák hadsereget, mert párbajozott az ezredesével, ami után jobbnak látta Oroszországba távozni. Pár év múlva egy német fürdővárosban ismét találkozott, Bialoskurszki akkor már ezredes és halicsi¹⁴ alkormányzó volt (Barabás, 1902).¹⁵ Az egyezés nem lehet véletlen, a Barabás Miklós által említett Bialoskurszki nagy valószínűséggel Bialoskursky Géza egyik felmenője lehetett, őt pedig a családjában bizonyára ismert párbajhistória is motiválhatta a katonai pályafutását ellehetetlenítő cselekedetére.

Nem tudni, hogy Bialoskursky valóban letöltötte-e a börtönbüntetését, de a botrány után Budapesten az adóhivatalnál helyezkedett el. Ottani tevékenysége is botrányba fulladt, több feljelentés is érkezett ellene, amely szerint önkényeskedett a józsefvárosi háziurakkal az adóösszeírási ívek hibás kitöltése miatt, sőt azzal is megvádolták a nyilvánosság előtt, hogy saját zsebre dolgozott (Sz. n., 1894). Az 1894 januárjában lefolytatott vizsgálat után az adóhivatal bűnvádi eljárást kezdeményezett ellene és elbocsátották (Sz. n., 1894a), de a büntető eljárást végül bizonyosan nem folytatták le. 1898-ban csatlakozott a fővárosi rendőrséghez, és az addig leginkább tipikus dzsentriként viselkedő Bialoskursky végre megtalálta a neki való hivatást. Vezetői hamarosan felfigyeltek a magyaron kívül németül, angolul, olaszul és románul is beszélő, a Gothai Almanachot¹⁶ állítólag betéve tudó, megjelenésében is kifejezetten megnyerő detektívire.¹⁷ Nyelvtudását elsősorban a Magyarországra érkező külföldi uralkodók, államfők és arisztokraták mellett végzett munkája során hasznosította, mint személyi biztosító. Ekkor még nem önállóan, de már működött az a detektívcsoporthoz, amely magát „politikai csoportnak” nevezte és alkalmoszerűen

14 Halics, város Ukrajnában, a történelmi Galícia egyik központja.

15 Barabás Miklós le is festette barátját, a kép lappang vagy megsemmisült, fotómásolatát a Magyar Nemzeti Galéria Fotóarchívumában őrzik.

16 Nemesi évkönyv, ami az uralkodó és a nemesi családok adatait tartalmazza.

17 Jellemző anekdota Bieloskursky sármjáról, hogy amikor egy sűrűn felszarvazott férj a segítségét kérte, hogy a felesége hűtlenségét bebizonyítsa, a detektív felszólította, hogy utazzon el Bécsbe, majd azonnal megkörnyékezze az asszonyt. Másnap táviratozott a férjnek, hogy jöjjön haza és tekintse meg a felesége hátát, ahol megtalálja a Budapesti Államrendőrség nehezen lemosható vegytintával elhelyezett körpecsétjét, ami csak egyféle módon kerülhetett oda... (Tábori, 1910).

a magas társadalmi státuszú személyek biztonságáért felelt. Wayand Tibor visszaemlékezése szerint tulajdonképpen ez a csoport volt a később már szervezetében is elkülönült, politikai ügyekkel foglalkozó detektív főcsoport őse (Varga, 2010). Vlagyimir orosz nagyherceg (Sz. n., 1907), a bolgár cár (Sz. n., 1908a), a holland anyakirálynő (Sz. n., 1910), a szerb király (Sz. n., 1911a), a török trónörökös (Sz. n., 1911b), egy indiai hercegnő (Sz. n., 1911c) vagy egy német herceg (Sz. n., 1917) melletti személyi biztosítói tevékenységénél Bialoskurskyt név szerint is megemlítették a lapok. A személyi biztosítás nem csak magas presztízsű, de jól jövedelmező munka is volt, mert az arisztokraták elutazásuk előtt általában megajándékozták – az államfők gyakran kitüntették – a biztonságukra vigyázó detektíveket. Bialoskurskynak volt bolgár, spanyol és perzsa kitüntetése is (Magyar Detektív, 1932), de az ilyenkor szokásos ajándéknak számító gyémántos nyakkendőtükből állítólag egész gyűjteménnyel rendelkezett. Munkájáért egyébként Ferenc József is kitüntette, 1916. január 9-én, más detektívekkel együtt, a koronás ezüst érdemkeresztet nyerte el (Sz. n., 1916). Bialoskursky tartósan személyi biztosítói tevékenységet végzett Tisza István miniszterelnök mellett is. A sajtónak köszönhetően neve, személye és foglalkozása ismert volt mindenki előtt, az ellenzéki képviselők gyakran gúnyt űztek a beosztásából a Parlamentben is, a kor legismertebb vicclapja, a *Borsszem Jankó* egyszer a „*legismertebb magyar politikusnak*” nevezte (Sz. n., 1913a). Valójában annak ellenére a kor legismertebb detektívje volt, hogy tevékenységét sohasem egyedül végezte, leggyakrabban a tablón látható Kalmár Hugóval,¹⁸ később – 1913-tól – (mások mellett) Nánássy Lászlóval látta el a Tisza személyes szokásai miatt is nehéz szolgálatot. Tisza korán kelő, hivatali napkezdése előtt még egy sétát is beiktató, Budapesten egyébként is inkább gyalogosan, mint kocsin járó ember volt, viszont nem szerette, ha a detektívek jól láthatóan kísérték, ráadásul gyors tempóban gyalogolt (Sz. n., 1941). Bialoskursky aznap is személyi biztosító volt, amikor a véderőtörvény megszüntetése ellen alkalmazott obstrukció letörése miatt házelnökké választott Tiszára revolverrel lőtt rá Kovács Gyula ellenzéki képviselő a képviselőteremben, ahova a detektívek természetesen nem léphettek be (Sz. n., 1912). Jellemző az akkori hangulatra, hogy a merényletet követő napon (!) az ellenzéki képviselők még azt is szóvá tették, hogy Bialoskursky és Kalmár a parlament folyosóján elvegyülve próbált Tisza biztonságára ügyelni (Sz. n., 1912a).

18 Kalmár Hugó (1859 – 1936. július 25.) Aradon született, 1892-től dolgozott detektívként Budapesten. Ő is sok udvari szolgálatot látott el, majd a szállodák ellenőrzésével foglalkozott. 1919-ben vonult nyugállományba, majd régi kollégájával, a tablón szintén látható Szentmiklósi Györggyel magánnyomozói irodát nyitott.

A történelem később tragikusan bebizonyította, hogy az elővigyázatosság indokolt volt, Tisza csak folyamatos őrzés mellett lehetett biztonságban. 1918. október 16-án Bialoskursky a folyosón tartóztatott fel egy gyanúsán viselkedő alakot, aki kicsit később már az utcán próbált közvetlen közlelől – az egyébként már több mint egy évvel korábban lemondott – Tiszára löni, a fegyver azonban csütörtököt mondott (Sz. n., 1918).¹⁹ Másnap Tisza a Parlamentben elmondta híres beszédét, amelyben kijelentette, hogy „ezt a háborút elvesztettük.” Két héttel később, 1918. október 31-én, miután az őszirózsás forradalom miatti zűrzavarban a biztonságáért felelős csendőröket és detektíveket visszarendelték, az otthonában meggyilkolták.

Bialoskurskyt természetesen nemcsak személyi biztosítóként, hanem hagyományos detektívként is foglalkoztatták, a szállodai ellenőrző szolgálat és az „intellektuális bűnügyek” – ami többnyire nemzetközi szélhámósok és csalók leleplezését jelentette – egyaránt munkát adott neki. Meglepően sokszor fordul elő a neve a pornográfia terjesztése miatt indult bűnügyekről szóló tudósításokban is, az egyik ilyen ügyből az is kiderül, hogy a budapesti rendőrség már a múlt század legelején használt együttműködő személyeket a bűnelkövetők között. Váradi Adolf fényképésszel szemben először 1905 tavaszán indult eljárás pornográf képek terjesztése miatt (Sz. n., 1907a), egy újabb, 1910-ben indult eljárásban (Sz. n., 1910a) azonban a bíróság előtt kiderült, hogy Váradit a detektív bízta meg a pornografikus képek felvásárlásával, azért, hogy kiderítse számára azon kiadók és fényképészek adatait, akik nagyban foglalkoztak a pornográfia terjesztésével. A rendőrség számára is bizonyára kellemetlen ügyben a megismételt eljárásban a bíróság elrendelte Boda Dezső főkapitány, Krecsányi Kálmán detektívfőnök és Bialoskursky tanúkénti kihallgatását, ami tulajdonképpen beigazolta a vádlott védekezését. A bíróság enyhítő körülményként értékelte Váradi rendőrségnek tett felderítő szolgálatát és azt, hogy „négy-öt konkurensét a rendőrség kezére juttatta”, ez azonban nem mentette meg a pénzbüntetéstől (Sz. n., 1912b).

Bialoskursky az elsők között kezdett Budapesten – német mintára, a wiesbadeni rendőrség vezetőjének látogatása után, nagy valószínűséggel Krecsányi kérésére – bűnügyi célokra kutyákat kiképezni (Krecsányi, 1912). Nem tudni, hogy az ő hatására vagy tőle függetlenül, de Bach Károly eszéki rendőrtisztviselő 1912 júniusában már rendőrkuitya tanfolyamot szervezett, amelynek

19 Másfél évvel korábban, 1917. február 8-án egy teljesen részeg huszár tizedes, Palafalvi György lövöldözött a képviselő terem karzatáról, amit *A Nap* című lap Tisza elleni merényletként tált, ez azonban nem felelt meg a valóságnak. A hamis és szenzációhajhász híresztelés miatt az újság három napig nem jelenhetett meg. A tények ellenére a mai napig előfordul, hogy az esetet a Tisza elleni négy merénylet egyikeként kezelik, lásd például a Wikipedia Tiszáról szóló szócikkét.

záróvizsgájára 1912. szeptember 15-én került sor eszéki, pécsi, esztergomi, zágrábi, gehreni és bécsi résztvevőkkel (Sz. n., 1912c). Bialoskursky kutya-kat használt egyrészt bűnözők elfogásánál (Sz. n., 1912d), másrészt szagnyom követésére (Sz. n., 1911d), sőt egy időben ilyen célokra tenyésztette is azokat (Sz. n., 1914).

Még az első világháború kitörése előtt, 1913 májusában Bialoskursky jelen volt Velősi Ödön elfogásánál, aki annak a Nyikolaj Bravura (Bravura Miklós, ahogy akkoriban nevezték a lapok) cári orosz hírszerzőnek a magyar bűntársa volt, aki katonai titkokat adott át az oroszoknak. Az ügy azért érdekes, mert Bravura és Velősi elfogására egy hónappal Alfred Redl – az áruló ezredes, aki többek között a Monarchia Oroszország elleni felvonulási tervét is eladta az oroszoknak – lebukása és öngyilkossága előtt került sor, és az ügyek lehetséges kapcsolatát már a két világháború között is pedzegették a lapok, Velősi vallo-mására hivatkozva (Sz. n., 1924).²⁰

A világháború alatt az egyszerűbb napi ügyek mellett Bialoskursky több, igazán nagy ügy kinyomozásában is részt vett. Az egyik, a szegedi katonai ügyészség és a budapesti detektívek által 1914 decemberében indított ügyben a hadseregnek beszállító kereskedők és az árut átvevő katonai tisztviselők közös panamá-jára derült fény, sok millió koronás elkövetési értékkel. Ez volt az úgynevezett Meinx ügy (Meinx Walter élelmezési tiszt neve után), amely jogerősen csak 1918 novemberében fejeződött be, de a szegediek nagy öröme a város ismert vállalkozóját, a több mint két évig vizsgálati fogságban tartott Pick Jenő szalá-migyárost a bíróság felmentette (Sz. n., 1918a).

A Monarchia összeomlása után a Károlyi-kormány belügyminisztere 1918. november 15-én Bialoskurskyt sokadmagával detektív főfelügyelővé nevezte ki (Sz. n., 1918b). A kinevezést elfogadta és tette a dolgát, például 1919. február 1-jén ő utazott ki és fogta el Bécsben a Magyar Általános Takarékpénztár elmenekült főpénztárosát, aki több százezer koronát csalt ki az ügyfeleitől (Sz. n., 1919). A kommün hatalomra jutását követően más detektívekkel együtt – mint ellenforradalmárt – 1919. április 23-án őrizetbe vették, és bár eljárás nem indítottak ellene, túszként tartották fogva az Országos Gyűjtőfogházban. Fogva tartása alatt súlyosan bántalmazták, sőt állítólag a kivégzését is eljátszották (Sz. n., 1932), a kegyetlenkedésekben bizonyára közrejátszott közismert szerepe Tisza István miniszterelnök mellett. Bár még a kommün bukása előtt –

20 Alfred Redl árulásának és lebukásának részleteiről valójában a mai napig keveset tudunk. A hivatalos változat – mely szerint Redl árulására egy számára, de álnévre küldött, nagy összegű készpénzt tartalmazó át nem vett levél nyomozás irányította rá a figyelmet – nehezen hihető.

1919. július 18-án kiszabadult²¹ – a fogság testileg és lelkileg is meggyötörte az akkor már több mint ötvenéves főfelügyelőt.

A Horthy-korszakban az országosan újjászervezett rendőrségen a politikai főcsoporton belül működő idegenrendészettel és útlevel ügyekkel foglalkozott, de a kiemelt személyek és a nagy rendezvények rendőri biztosításában szerzett tapasztalatait továbbra is hasznosították, Budapesten ezeken általában személyesen is megjelent. 1925-ben több mint negyed évszázados működése alkalmából Horthy Miklós kormányzó kitüntette (Sz. n., 1925), majd 1929-ben az egységes állami rendőrség létrejöttének tizedik évfordulója alkalmából Scitovszky Béla belügyminiszter is elismerésben részesítette (Sz. n., 1929).

Budapesten a Rottenbilller utca 15. szám alatt lakott. „Kurszki” – ahogy a detektívtársai, de az ügyvédek és az újságírók is szólították – életének hatvanhatodik évében és még aktív szolgálatban, 1932. január 21-én hunyt el.

Felhasznált irodalom

Androvicz G. & Virágh A. (2023). Egy ajándéktárgy mint rendőrségtörténeti forrás. Dr. Boda Dezső budapesti rendőrfőkapitány 1909. évi jubileumi fényképalbuma. *Magyar Rendészet*, 23(3), 101–118. <https://doi.org/10.32577/mr.2023.3.6>

Baksa J. (Szerk.) (1923). *Rendőrségi almanach 1923*. A Rend kiadása.

Gyulai P. (Szerk.) (1902). *Barabás Miklós emlékiratai*. Közli Kézdi Kovács László. Franklin-Társulat.

Borbély Z. & Kapy D. (Szerk.) (1942). *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.

Krecsányi K. (1911). Detektívek figyelésen. *Az Újság*, 9, december 24.

Krecsányi K. (1912). Detektívek figyelésen. *Tolnai Világlapja*, 12, január 14., 148 – 151.

Pintér I. & Szabó L. (1964). *A század nevezetes bűnügyei. A modern magyar Pitaval*. Minerva.

Schöplin A. (Szerk.) (1929). *Magyar Színművészeti Lexikon I*. Aágh Endre – Faust.

Sz. n. (1888). *Fővárosi Lapok*, 24, május 20.

Sz. n. (1884). *Budapesti Hírlap*, 2, július 27.

Sz. n. (1889). *Budapesti Hírlap*, 7, november 28.

Sz. n. (1892). *Budapesti Hírlap*, 10, április 5.

Sz. n. (1893). A közös ügyek tárgyalására a magyar országgyűlés által kiküldött s Ő Felsége által összehívott bizottság jegyzőkönyve, irományai, naplója, határozatai, 1893 – hiteles kiadás. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság.

21 MNL-BFL XVI.3 Tanácsköztársaság. Budapesti Forradalmi Törvényszék Fogházának iratai. 1919. évi 1136. fogolytörzskönyv.

- Sz. n. (1894). *Pesti Hírlap*, 53, január 13.
- Sz. n. (1894a). *Pesti Hírlap*, 54, január 16.
- Sz. n. (1897). *Pesti Hírlap*, 57, szeptember 26.
- Sz. n. (1900). *Budapesti Hírlap*, 17, szeptember 29.
- Sz. n. (1906). *Budapesti Hírlap*, 23, november 27.
- Sz. n. (1907). *Pesti Hírlap*, 67, szeptember 29.
- Sz. n. (1907a). *Magyarország*, 13, május 29.
- Sz. n. (1908). *Jelentés a Budapesti Állami Rendőrség 1907. évi működéséről*. Radó Izor Nyomdai Műintézete.
- Sz. n. (1908a). *Az Ujság*, 6, december 29.
- Sz. n. (1910). *Magyarország*, 16, október 30.
- Sz. n. (1910a). *Budapesti Hírlap*, 27, december 16.
- Sz. n. (1911). *Budapesti Közlöny*, 59, március 7.
- Sz. n. (1911a). *Magyarország*, 17, május 20.
- Sz. n. (1911b). *Budapesti Hírlap*, 28, augusztus 31.
- Sz. n. (1911c). *Pesti Napló*, 62, szeptember 20.
- Sz. n. (1911d). *Budapesti Hírlap*, 28, január 20.
- Sz. n. (1912). *Az Ujság*, 10, június 8.
- Sz. n. (1912a). *Friss Ujság*, 16, június 9.
- Sz. n. (1912b). *Az Ujság*, 10, november 13.
- Sz. n. (1912c). *Bűnügyi Szemle*, 1, október 15.
- Sz. n. (1912d). *Friss Újság*, 16, április 23.
- Sz. n. (1913). *Az Ujság*, 11, július 27.
- Sz. n. (1913a). *Borsszem Jankó*, 46, március 16.
- Sz. n. (1914). *Dunántúl*, 4, június 18.
- Sz. n. (1916). *Budapesti Közlöny*, 64, január 19.
- Sz. n. (1917). *Az Est*, 18, július 25.
- Sz. n. (1918). *Pesti Napló*, 68, október 17.
- Sz. n. (1918a). *Szeged és Vidéke*, 16, november 1.
- Sz. n. (1918b). *Budapesti Közlöny*, 66, november 15.
- Sz. n. (1919). *8 Órai Újság*, 2, február 2.
- Sz. n. (1924). *Az Ujság*, 22, július 27.
- Sz. n. (1925). *Budapesti Közlöny*, 70, december 25.
- Sz. n. (1926). *Magyarország*, 32, augusztus 1.
- Sz. n. (1928). *Magyar Detektív*, 2, február 15.
- Sz. n. (1929). *Magyar Detektív*, 3, november 1.
- Sz. n. (1932). *Magyar Detektív*, 6, február 1.
- Sz. n. (1936). *Az Est*, 37, április 19.
- Sz. n. (1936a). *Magyar Rendőr*, 1, augusztus 1.

- Sz. n. (1937). *Magyar Rendőr*, 2, január 15.
- Sz. n. (1941). *Ujság*, 39, november 1.
- Szakács M. (1984). A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum fényképalbumainak katalógusa (1861-1945) I. rész. In Hollós A. (Szerk.), *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve 1984* (pp 5–94). Múzsák Közművelődési Kiadó.
- Szomor S. (Szerk.) (2011). *Jubileumi Emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére. Szemelvények az állami büntetőrendszer történetéből*. Országos Rendőr-főkapitányság.
- Tábori K. (1910). Törvény előtt. *Tolnai Világlapja*, 10, június 12., 1348.
- Varga K. (2010). Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallo-másában. *Betekintő*, 4(1).
- Vécsey L. (Szerk.) (1927). *A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma*. M. kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Ibolya T. (2024). Detektív arcképvázlatok egy tabló ürügyén. *Belügyi Szemle*, 72(10), 1785–1798. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i10.pp1785-1798>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Ibolya Tibor, aki a bluh@mku.hu e-mail címen érhető el.